EL CANT IMPROVISAT UNA TRADICIÓ QUE RENAIX

EL CANT IMPROVISAT HA ESTAT EN LA SOCIETAT TRADICIONAL UN VEHICLE COMUNICATIU D'ENORME EFICÀCIA EXPRESSIVA. L'ARRIBADA DE LA MODERNITAT, PERÒ, AMB UN MODEL DE VIDA URBÀ, SEMBLAVA CONDEMNAR-LO A LA DESAPARICIÓ. RES MÉS LLUNY DE LA REALITAT: EL CANT IMPROVISAT A CASA NOSTRA VIU A HORES D'ARA UNA SEGONA JOVENTUT.

Text **Josep Vicent Frechina** Fotografia **Oriol Clavera**

Les raons de la revifada del cant improvisat cal atribuir-les al fenomen de retrobament amb la tradició que s'ha esdevingut en les darreres dècades. Un fenomen que ha comportat una nova mirada sobre el nostre passat i que ha trobat en el cant un dels elements amb més capacitat d'adaptació a la contemporaneïtat.

Un passat esplendorós

En la societat tradicional, el cant improvisat tenia unes funcionalitats que el feien ben bé indispensable dins l'engranatge social: entretenia, educava, transmetia els valors imperants i, quan convenia, exercia el paper de vàlvula d'escapament per qüestionar les jerarquies, els hàbits o les creences vigents. En una societat on la majoria de la població només tenia accés a la informació i la cultura per la via de l'oralitat, el cantador assumia un poder considerable ja que s'erigia en portaveu col·lectiu: podia adular o atacar, donar consistència a rumors o destapar secrets, reivindicar drets o denunciar injustícies, valorar esdeveniments o magnificar anècdotes, etc. L'estranyament que produïen les formes cantades li atorgava una llibertat d'expressió insòlita i dotava la seua veu d'un alt grau de veritat.

Als Països Catalans, el cant improvisat s'ha materialitzat amb una gran diversitat i profusió d'estils: hi ha el cant pagès de les Pitiüses, únic a tota la Mediterrània pel primitivisme de la seua interpretació vocal; el glosat menorquí, bellíssim musicalment i de gran dificultat tècnica; el glosat mallorquí, d'extraordinària implantació històrica (Gabriel Janer Manila, Miquel Sbert i Felip Munar estan realitzant un inventari dels glosadors coneguts, del segle XVII ençà, i ja n'han registrat més de siscents); les també mallorquines cançons de ximbomba, cantades al caliu dels foguerons en les festes de Sant Antoni; les jotes de rondalla del Montsià i el Baix Ebre, una mica òrfenes des de la mort, l'any 2004, d'un dels seus intèrprets més carismàtics, Pepe Garcia, *lo Canalero*; les albades i el cant d'estil valencià, expressió artística que >>>

Els foguerons de sa Pobla és una típica festa mallorquina que, des del 1993, es recrea durant la festa major del barri barceloní de Gràcia. A la vora del foc es canten gloses al ritme de les ximbombes.

AGENDA

Cançons que s'escolten

Gener

Trobada de Cançó Improvisada
Espolla (Alt Empordà)
Cantada de patacades
Cadaqués (Alt Empordà)
Cançons de Ximbomba
Sa Pobla, Artà (Mallorca)
'Guitarrà' del carrer Cañete
Barri del Carme – València

Març

Mostra Internacional de Cant Improvisat
Manacor (Mallorca)

Abril

Cantades de caramelles
Folgueroles, Súria, Ardèvol, Avià, Gelida…
Albades de Culla
Culla (Alt Maestrat)
Trobada de Cantadors
Llaers (Ripollès)

Maig

Cant al Ras
Massalfassar (Horta)

Juliol

Trobada de Cantadors del Solc
La Torre d'Oristà (Osona)

Agost

Nits d'albades
Xàtiva, Bétera (Camp de Túria) i el Puig (Horta)
Vetlada de Glosat
Ferreries (Menorca)

Octubre

Cantada a sa Serena
Es Cubells (Eivissa)
Dia del Cant Valencià d'Estil
València
Cantabisaura
Montesquiu (Osona)
Trobada de Glosa i Cant Improvisat
Es Mercadal (Menorca)

Desembre

Albades de Nadal
Llucena (Alcalatén)
Cant de l'Albà
L'Alcora (Alcalatén)
Dotze Hores de Cant Improvisat
Palma

(ALGUNS) MESTRES DE L'OFICI

JOTA

JOSEP GUARCH, 'TEIXIDOR'

Al costat de Josep Arasa, *Joseret*, en Josep Guarch, *Teixidor*, és el darrer cantador de jota improvisada que resta de la cadena tradicional a les comarques del Baix Ebre i el Montsià. Sempre acompanyat de la seua rondalla, Teixidor amenitza esdeveniments públics i privats amb melodies de jota.

GARROTÍN

JOAN RODÉS, 'EL MARQUÈS DE POTA'

Joan Rodés, *el Marquès de Pota*, és amb lo Parrano la punta de llança de la carrincloneria lleidatana: una forma d'entendre la vida, lúdica i sentimental, gestada al caliu de nits de rumba i garrotín... La tornada és ben coneguda: "al garrotín/ al garrotan/ a la vera, vera, vera/ de Sant Joan...".

GLOSA MENORQUINA

MIQUEL AMETLLER

La recuperació del glosat menorquí deu molt al treball persistent de Miquel Ametller i l'associació Soca de Mots. Al seu costat s'han format cantadors com Esteve Barceló, *Verderol*, Pilar Pons, Bep Moll, Toni Rotger i Moisès Coll, que omplen les festes amb rimes complexes i treballades.

CANT VALENCIÀ

JOSEP ESTELLÉS, 'EL XIQUET DEL CARME'

El cant valencià és un gènere que exigeix unes qualitats vocals singulars: es canta en l'extrem agut de la tessitura i s'adorna amb uns llargs melismes, anomenats *requints*, que demanen una bona capacitat pulmonar. Josep Estellés, *el Xiquet del Carme*, és un dels cantadors més celebrats.

CORRANDA

JOSEP CASADEVALL, 'CAROLINO'

El corrandista de Folgueroles ha estat l'únic supervivent d'una llarga tradició de corrandes, que acompanyaven les caramelles del Dissabte de Glòria i amb les quals es festejava les noies i es demanava recapte. Conten que algun corrandista era capaç d'encadenar tres-centes corrandes seguides.

GLOSA MALLORQUINA

ANTONI SOCIAS, 'POBLER'

La glosa mallorquina es canta sense acompanyament instrumental i té una estructura molt flexible pel que fa al número de versos. El glosador de sa Pobla és un dels més veterans de Mallorca al costat de Joan Planisi i Rafel Roig, *Carritxoner*. Darrere seu hi ha un nou esplet de glosadors.

L'IMPULS DELS JOVES ÉS CLAU EN LA CREACIÓ DE NOVES CITES, COM LES DOTZE HORES DE CANT A PALMA

>>> va arribar a penetrar en la incipient indústria discogràfica de començaments del segle XX i que compta, com a particularitat més destacada, amb la participació d'un versador especialitzat que dicta les cançons als cantadors a cau d'orella; les patacades de Cadaqués, on destaca la figura de Dionís Baró; els garrotins, emblema de la Lleida carrinclona; les cançons de pandero, interpretades per les majorales del Roser; i les corrandes de caramelles, cantades el dissabte de Pasqua i esteses per bona part del Principat, etc.

Tota aquesta riquesa de gèneres arribà a darrers del segle XX amb un estat de salut molt precari i amb una manca de renovació generacional ben preocupant: havia esdevingut un instrument de comunicació obsolet i la modernitat hi passava de llarg. Ningú no hauria augurat el reviscolament que en pocs anys s'hi sobrevindria.

Un futur ben falaguer

La revifalla es va produir de forma ben bé simultània arreu del país i formà part, com hem dit, d'un procés més complex de retrobament amb la tradició. Ramon Manent, cantador i impulsor de diverses trobades de cant, addueix tres motius per justificar-la: "Primerament, l'impuls que algunes persones li han sabut donar, reivindicant la dignitat del gènere i difonent els seus valors culturals i artístics. En segon lloc, l'esplèndid model d'humanitat que ens han donat els vells glosadors i corrandistes de la tradició. I tercer, la necessitat social de viure situacions on l'individu es pugui manifestar i expressar amb espontaneïtat i total llibertat." De sobte es multipliquen les trobades arreu del país. Alguns grups musicals (per exemple, De Calaix) inclouen números de cant improvisat a les seues actuacions; altres, com Ensaladilla So Insistent, encaixen les músiques tradicionals sobre bases electròniques en la línia del hip-hop. Es crea el fanzine i l'associació Cor de Carxofa que aglutina tots els seguidors nouvinguts al món del cant improvisat; es creen escoles i tallers itinerants...

El cant improvisat renaix de les seues cendres i cada dia són més els qui es deixen seduir per les seues bondats. Perquè, com explica Felip Munar, un dels màxims responsables de la seua puixança a Mallorca, "la improvisació oral cantada és un joc de màgia, d'afinitats, de creativitat. És una manera d'entendre el món, les relacions, la manera de viure. És un cant a la riquesa lingüística i cultural, un reforçament del bagatge cultural i una manera de compartir-lo amb les persones properes, però també d'arreu del món. Paga la pena conèixer-lo!" ◂

Al desembre, a Palma, es fan dotze hores de cant improvisat (pàgina anterior, a dalt). També a les illes, hi ha combats de glosadors (a sota, Esteve Barceló). Al País Valencià han arrelat els cants d'albades (al mig, Josep Roca a Xàtiva). En aquesta pàgina, ximbombes que acompanyen els cants.

Josep Vicent Frechina. Expert en música tradicional, coordina la revista de música i cultura popular *Caramella*.
Oriol Clavera. Fotògraf especialitzat en reportatges socials i humans.

La ximbomba és un dels instruments que acompanyen sovint la veu dels glosadors

Gaudir de les trobades de cant improvisat és ben senzill. Es fan sempre al carrer i ningú no us farà pagar res. Si hi voleu participar intensament, també podeu aprendre tècniques d'improvisació en aules especialitzades.

Text **Josep Vicent Frechina**

TROBADA

Aplec de cantadors a l'Empordà

La vila d'Espolla celebra des de fa set anys una trobada de cantadors que s'ha convertit en el punt neuràlgic del cant improvisat català. És organitzada per l'Associació Cultural La Fraternal, amb Josep Maria Tegido, *Gustinet*, al capdavant. La trobada té lloc al mes de gener i el seu moment més àlgid és el combat de glosa que acaba amb l'elecció del Rei o Reina de les Nyacres, gènere musical propi de l'Empordà que ha popularitzat el grup De Calaix. Espolla és un bon lloc per conèixer els cops amagats de molts glosadors de la nova fornada, com ara Titot, Mireia Mena, Mireia Mata, Ramon de Cervera, Carles Belda, Helena Cases o el Brillant.

NÚRIA SEGUÍ

Associació Cultural La Fraternal
972 56 31 17

CURSOS

Escoles i tallers on ensenyen a glosar bé

L'actual revifada de l'interès pel cant improvisat ha suscitat la multiplicació de tallers de curta durada que n'ensenyen els rudiments. Tanmateix, no hi ha cap centre estable on aprendre'n si exceptuem les escoles de cant d'estil valencià —com la del Grup de Danses El Poblet de Godella, a l'Horta, on es pot gaudir del mestratge d'Apa, o el de la Universitat Popular de València, on dóna les classes Victorieta Sousa. A Menorca hi ha l'Escola Menorquina de Glosat, que ofereix cursos itinerants als diferents municipis de l'illa. En la mateixa línia trobem a Mallorca els tallers de tècniques d'improvisació i glosa que imparteix Felip Munar. Finalment, a Barcelona, Lleida, Tortosa, Figueres i Vila-seca, els cursos de cant de l'Aula de Música Tradicional i Popular sovint reserven també un espai per a jotes, corrandes o garrotins.

Escola de Cant d'Estil de la Universitat Popular de València
96 346 10 00

FESTA

Una jornada per escoltar jotes o rap en català

Transglosadors. Amb aquest nom es coneix una jornada itinerant, organitzada per Cor de Carxofa, que porta arreu del país la seua estima per la glosa i el cant improvisat.

El programa de la festa consta habitualment de diversos tallers didàctics d'introducció a la glosa, concerts de diferents estils de cant improvisat —que abracen des de les jotes tradicionals del Baix Ebre i el Montsià fins al hip-hop— i una interessant jornada de la Lliga de Glosadors dels Països Catalans.

Aquesta lliga de glosadors té, de moment, una durada indefinida, un reglament variable en funció del criteri dels organitzadors i un calendari que es va configurant sobre la marxa al llarg de l'any. Segons els seus impulsors es tracta, "en essència, d'una batalla dialèctica en la qual es busca l'originalitat i la improvisació extrema, exposant a dos participants de cada equip a desenvolupar una situació —normalment inversemblant— des de rols oposats". Fins ara les jornades de lligues s'han celebrat a les viles de Granollers, Sabadell, Barcelona, Espolla (allà se'n diu *Jornada de Xampions Lic*), Argelaguer i Esplugues de Llobregat.

Si us voleu assabentar de les pròximes convocatòries, podeu estar-ne a l'aguait a través de la pàgina "transglosadors" del *myspace* o consultar l'agenda actualitzada que es pot trobar a la pàgina web de l'associació Cor de Carxofa.

Cor de Carxofa
www.cordecarxofa.org
www.myspace.com/transglosadors

JORNADES

Albades amb enginy pels carrers vells de Xàtiva

Són molts els pobles valencians que integren una nit d'albades o una *guitarrà* (ronda de cant d'estil) en el programa de les seues festes majors. A Xàtiva, durant la Fira d'Agost, se'n celebren dues (el 14 i el 19) que han assolit una gran anomenada per l'esmolat enginy que exhibeixen els seus protagonistes, els cantadors Roca, Poma, Gachi, Gallo i Òscar. A diferència del que sol ocórrer a la resta del País Valencià, les albades de Xàtiva no compten amb un versador que dicte les cançons als cantadors i són ells mateixos els qui improvisen les estrofes. La primera nit se celebra en ple nucli antic, a la plaça de Sant Pere, i la segona a l'Hort de Mora: en ambdós casos els cantadors són seguits per una gran gentada que esperona la seua mala bava i el seu àcid sentit de l'humor.

Ajuntament de Xàtiva
96 228 98 11 | www.xativa.es